

SHIZMACHILIK FANIDAN PAST O'ZLASHTIRUVCHI O'QUVCHILAR BILAN ISHLASH METODIKASI

*M.K.Xalimov-Nizomiy nomidagi TDPU dotsenti,
I.A.Raxmonov-Toshkent viloyati Oqqo'rg'on tumani
1- umumiy o'rta ta'lim maktab oliy toifali o'qituvchisi,*

Аннотация: Ushbu maqolada chizmachilik fanidan past o'zlashtiruvchi o'quvchilar bilan ishlash metodlari tahlil qilingan.

Калит so'zlar: texnologiya, metod, nazariya, ko'nikma, malaka, tajriba.

Аннотация: В данной статье анализируются методы работы со школьниками, имеющими низкий уровень владения рисованием.

Ключевые слова: технология, метод, теория, мастерство, квалификация, опыт.

Annotation: This article analyzes the methods of working with schoolchildren with a low level of drawing proficiency.

Key words: technology, method, theory, skill, qualification, experience.

Fanlardan fanni past o'zlashtiruvchi o'quvchilar uchraydiki, ularni o'qitish hamda o'zlashtiruvchi o'quvchilar safiga qo'shish uchun dars olib boruvchi o'qituvchi har xil metod va texnologiyalar qo'llaydi.

O'zlashtirmaslikni oldini olishning sinalgan va eng ko'p qo'llaniladigan vositalaridan biri, o'quvchilarning tirishib va jonu-dili bilan o'qishlari uchun sharoit yaratib berishdir. Bugungi kunda umumo'rta maktablardagi moddiy-texnika bazasi, o'quv va ilmiy-laboratoriya bino va korpuslari, sport inshootlari, rekonsruksiya qilish va kapital ta'mirlash, sinfxonalarni zamonaviy asbob va uskunalar bilan jihozlash orqali yanada mustahkamlash masalalari o'z yechimini topamoqda.

Mamlakatimiz iqtisodini rivojlantirish, kuchaytirish maqsadida ko'plab chet ellik hamkorlar bilan birgalikda ishlab chiqarish korxonalari ishga tushirildi. Butun mamlakat, xususan poytaxtimiz bo'ylab qurilish, obodonlashtirish ishlari avj olib, ko'rkam, zamonaviy binolar, ko'priklar, qishloq qurilishlari, bog'lar, bozorlar qurib ishga tushirilmoqda. Bunday zamonaviy zavod va fabrikalarda ishlash uchun, shuningdek yanglikka to'la arxitektura binolarini loyihalash, qurish uchun yoshlarimizdan texnikaviy bilimga ega bo'lish talab etiladi. Ya'ni, har qanday zamonaviy texnika bilan "muomala" qila oladigan, uni boshqara va ishlata biladigan, yangi g'oyalari orqali ko'rkam binolar loyihalarini yarata oladigan kuchli bilimli yoshlarga hozirgi kunda ehtiyoj sezilmoqda. Bu esa biz o'qituvchilarning o'quvchilarga zamonaviy bilimlar berishimizni talab qiladi. O'quvchilarning fanni past o'zlashtirishi masalasini hal etish uchun ularning bilimga bo'lgan ehtiyojini oshirish

va ularda o'qishga havasni tarbiyalash masalasidir. Bunga o'rganilayotgan fanni amaliyot bilan yaqindan bog'lash, nazariyaning hayotiy ahamiyatini ko'rsatish orqali erishiladi.

Bilimga bo'lgan ehtiyojni zarurligini dastlabki shart-sharoitlari o'quvchilarning faolligi va bilimga bo'lgan qiziqishlaridir. Bu masalaga mashhur rus yozuvchisi A.M.Gorkiy alohida ahamiyat berib, shunday deb yozgan edi: «Bolaning savoliga «sabr qil, katta bo'lganingda bilib olasan» deb aytish, uning bilimga bo'lgan intilishini so'ndirish demakdir». O'qituvchi o'quvchining har qanday savoliga javob berish uchun hamma vaqt tayyor bo'lishi kerak. Ayrim o'quvchilar o'qitilayotgan ayrim fanlarni, xususan, chizmachilik fani bilan shug'ullanishni istamaydilar, chunki ular o'zlarini kelajaklarida chizmachilik faniga bo'lgan ehtiyojlarini sezmaymiz - deb o'ylaydilar. Masalan, o'quvchilaridan biri ikkinchisiga, bo'lajak jarrox yoki muhandis uchun bu fan butunlay kerak emas - deb aytdi. Bu o'quvchining fikricha chizmachilik fani o'zini texnikani o'rganishga bag'ishlayotgan kishigagina kerak ekan deytilar. Bunday o'quvchiga quyidagicha javob berish mumkin: rus jarroxi Piratov, jarrox uchun muhim ahamiyatga ega bo'lgan muskul, tomir va nervlarning o'zaro joylashishi haqida aniq tasavvurga ega bo'lish uchun, inson tanasining u yoki bu organining chizmasini kesimlari bilan birga bajargan.

O'quvchini fanni o'zlashtirmaslikni oldini olishning muhim vositasi o'rganilayotgan fanning istiqbolini ochish, uning turmush va ishlab chiqarishdagi o'rnini hamda tarixiy taraqqiyotini ko'rsatishdan iborat. Bu yerda ham o'qituvchi chizmaning va texnikaning tarixiy taraqqiyotidan ayrim lavhalarni tushinarli shaklda hikoya qilib berishi lozim.

O'quvchini o'zlashtirmaslikni oldini olishning muhim shartlaridan yana biri sinfda har bir o'quvchining o'zlashtirishi haqida jamoatchilik fikrini vujudga keltirishdir. Bunga sinfda o'quvchilarning bir-biriga o'zaro yordami, tartibni yaxshi yo'lga qo'yish, o'quvchilarni va ayniqsa darsda qiyin o'zlashtiruvchi hisoblanganlarni o'qishga faol jalb etish bilan erishiladi. Sinfda o'rtoqlarining aytib turishiga va nолоyiq baho olishni ko'zlovchi yalqovlarga nisbatan talabchanlik doim hukm surishi kerak. O'qituvchi sinf o'quvchilarining umumiy fikriga tayanib, ayrim o'quvchilarni o'qishga jiddiy munosabatda bo'lishga majbur qilib, ularga ko'proq ta'sir ko'rsatishi mumkin.

O'quvchilar fanni o'zlashtirmasliklarini oldini olishda o'qituvchi o'quvchilar ko'p yo'l qo'yadigan xatolarni yaxshi o'rganishi kerak. Kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning chizmachilik fanidan o'zlashtirmasliklarining asosiy sabablari quyidagilardan iborat:

1. Umumo'rta ta'lim maktablarida chizmachilik fani faqat 8-9 sinflarda o'qitilganligi uchun o'quvchilarning fanga oid bilimlari xotiradan ko'tarilishi;
2. Fanga ajratilgan soatlarning yetishmasligi;

3. *Chizma bajarish texnikasining, ya'ni tasvirlar yasash va ularni pardoqlashga oid ko'nikma hamda malakalarini yetishmasligi;*

4. *Nazariy ma'lumotlarga oid sinf doskasida bajarilgan amaliy tasvirlarni oxiriga yetkazib chiza olmaslik va b.*

Shuningdek, o'quvchilar tomonidan bajarilgan chizmachilikka oid vazifalarda quyidagi xatoliklar ko'proq uchraydi.

- *diametr va radius belgilarini noto'g'ri qo'yilishi.*
- *chizmada bir xil turdagi chiziqlarni har xil qalinlikda bajarilishi, shtrixlar orasidagi masofa va shtrix hamda shtrix-punktir chiziqlarda shtrixlar o'lchamlarini saqlamasligi.*
- *standart shrift harflari va raqamlarining satr chizig'iga va GOSTga mos kelmaydigan qilib bajarilishi, harflar va raqamlar orasidagi masofalarning tengligini saqlamasligi.*
- *aylanalarni markaz chiziqlarini o'tkazmasdan chizilishi.*
- *chizma qog'ozi ko'lamidan unumli foydalanilmasligi.*
- *u yoki bu masshtabda bajarilgan chizmada o'lchamlarni asl holicha qo'yish o'rniga kattalashtirilgan yoki kichiklashtirilgan holda qo'yilishi.*
- *tutashma yoylarini tutashish nuqtalarini anglamasdan o'tkazilishi, natijada to'g'ri chiziq va aylana yoyi orasidagi tutashuvlarni silliq, ravon bo'lmasligi.*
- *chizmachilikni o'qitishning birinchi bosqichlarida o'quvchilar ko'pincha chizmadagi uch ko'rinishini (proeksiyani) uchta har xil predmetning tasviri deb qabul qilinishi.*
- *o'lchamlarni uch ko'rinishga (proeksiya) notug'ri taqsimlanishi, ko'pincha hamma o'lchamlarni bir yoki ikki ko'rinishiga qo'yilishi.*
- *ko'rinishlar orasidagi proeksion bog'lanishni buzilishi.*
- *tasvirlanayotgan detalning asosiy ko'rinishini noto'g'ri aniqlanishi.*
- *aksonometrik proeksiyada (izometrik, dimetrik proeksiyada) to'rt markazli oval o'qlarini noto'g'ri chizilishi.*
- *detal eskizini bajarishda uning ayrim elementlari orasida mutanosiblikni saqlanmasligi.*
- *qirqimni bajarishda detalning faqat qirqimga tushgan qismini shtrixlab qolmasdan, kesuvchi tekislik tashqarisidagi qismini ham shtrixlanishi, qirqim yuzasida ko'rinishdagi kontur chiziqlarni qoldirilishi.*
- *qirqimni kesim kabi chizilishi.*
- *detal ko'rinishini va qirqimini ko'rinadigan kontur chiziq bilan ajratilishi.*
- *chizmada kesuvchi tekislik orqasida joylashgan chiziqlarni qoldirilishi.*
- *eskizlarni tuzish tartibining buzilishi, masalan, o'lcham chiziqlarini qo'ymasdan oldin detalni o'lchanilishi.*

- *ayrim ko'rinishlarda o'chamlar qo'yilishini maqsadga muvofiqligi o'ylanmasligi.*
- *teshikda rezbani noto'g'ri tasvirlanishi.*
- *chizmada rezbalarning belgilanishini noto'g'ri bajarilishi.*
- *rezba chegarasini shtrix chiziqlar bilan ko'rsatilishi.*
- *qirqim va kesimlarda shtrix chiziqlarni rezbaning tashqi diametri chizig'igacha chizilmay qolinishi.*
- *shpilkali birikmalarni boltli birikmalardan ajrata olmaslik.*
- *boltli birikmalar komplektini hamma vaqt ham tahlil qila olmaslik (u qanday asosiy detallardan tuzilganini aniqlay olmaslik).*
- *qanday birikmalar ajraladigan va qandaylari ajralmaydigan ekanligini aniq tasavvur etolmaslik.*
- *mahkamlash detallariga qaysi standart detallar kirishini bilmaslik.*
- *boltli birikmada shaybaning qanday xizmati borligiga javob ololmaslik.*
- *shponkaning vazifasinn to'g'ri izohlay olmaslik.*
- *parchinli birikmalar qaerda ishlatilishini aytib berishga qiynalishlik.*
- *u yoki bu buyumga kiruvchi hamma detallarni ham detallarga ajratish kerak emasligini bilmaslik.*
- *qurilish chizmalarini anglab yetmay mashinasozlik chizmalaridan farqlay olmaslik.*
- *qurilish chizmalarini o'qish tartibini aniq tasavvur qilolmaslik.*
- *qurilish chizmachiligida ishlatiladigan sharli belgilarni esda saqlay olmaslik.*
- *ma'lumotnoma(spravochnik)lardan foydalanishni bilmaslik.*
- *oddiy sxemalar tuzishda qiynalishlik va hakazo.*

Savol tug'iladi, agar sinf bo'yicha hamma past o'zlashtirsa, unda o'qituvchi qanday chora ko'rishi kerak? Bu holda o'zlashtirmaslikning sabablarini aniqlash va uning monitoringiga qarab tuzatish uchun zarur bo'lgan chora-tadbirlarni ko'rish zarur. Odatda o'qituvchilar tajribalarida shaxsiy topshiriqlar, darsdan tashqari vaqtlarda qo'shimcha mashg'ulotlar o'tkazish, mustaqil ish berish va hokazolar qo'llaniladi.

O'zlashtirmaslikni oldini olish, uni tuzatishdan ancha oson. Shuning uchun chizmachilik fani o'qituvchisi fanini o'qitishning boshlanishidan hamma o'quvchilar o'zlashtirishini qattiq nazorati ostiga olishi kerak. Pedagogik ishning asosiy joyi shundaki, o'quvchilar, ba'zan o'qituvchining o'zi ham yo'l qo'yilgan o'zlashtirmaslikka e'tiborsiz bo'ladilar va uni tuzatish uchun kerakli choralarni o'z vaqtida ko'rmaydilar.

Biz yuqorida past o'zlashtiruvchi o'quvchilar safiga sust sur'at bilan ishlaydigan o'quvchilar kirib qolishini ta'kidlab o'tgan edik. Bunday o'quvchilar bilan o'sha sust sur'at bilan ishlash kerakki, lekin ularni tezda shoshirish yoki idroksizlikda ayblash

mumkin emas. Bu o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishiga salbiy ta'sir qilishi mumkin. Qo'shimcha mashg'ulotlarda o'quvchilarning faollik ko'rsatishlariga va o'quv materialining bir qismini o'qituvchi rahbarligida o'zlari o'rganishlariga intilish lozim. Shuningdek, kuzatishlarimiz o'zlashtiruvchi o'quvchilar bilan qiyin o'zlashtiradiganlarni biriktirib qo'yish mumkin. Bunday uslub ikki tomonlama foydalidir. Fanni yaxshi o'zlashtirgan o'quvchilar o'rtoqlariga yordam berish bilan bir vaqtda o'rganilgan materiallarni mustahkamlaydilar. Bundan tashqari, bunday hamkorlik o'quvchilar o'rtasidagi o'rtoqlik xissining o'sishiga imkon beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. E.Ro'ziyev, A.Ashirboyev. Muhandislik grafikasini o'qitish metodikasi. -T. "Yangi asr avlodi" nashriyoti., 2010.
2. Гервер В.А., Творческий работа по черчения., - М., «Просвещение», 1996.
3. Umroxo'jayev A., Maktabda chizmachilik o'qitishni takomillashtirish.,- T. 1993.
4. I.Rahmonov. Chizmalarni chizish va o'qish. -T. «O'qituvchi» nashriyoti., 1992.